

36. ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੂਤਰ

(651) ਇਸ ਲੋਕ ਦਾ ਕੋਈ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਨਾਦਿ ਹੈ। ਸੁਭਾਵ ਪੱਖੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜੀਵ ਅਤੇ ਅਜੀਵ ਦਰੱਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭਾਗ ਹੈ, ਉਹ ਨਿੱਤ ਹੈ।

(652) ਪੁਦਗਲ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਜਿੰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸਨਗਿਧ (ਚਿਕਨੇ) ਅਤੇ ਰੁੱਖੇ ਛੋਹ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਾ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਜਾਂ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਦੋ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਸਕੰਧ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(653) ਦੋ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਵਾਦਰ (ਮੋਟੇ) ਸਕੰਧ ਆਪਣੇ ਪਰਿਨਮਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਹਵਾ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(654) ਇਹ ਲੋਕ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਸੂਖਮ ਵਾਦਰ ਪੁਦਗਲ ਸਕੰਧ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੁਦਗਲ ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਨਾਲ ਪਰਿਨਮਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(655) ਕਰਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਿਨਮਨ (ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ) ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਪੁਦਗਲ ਜੀਵ ਦੇ ਰਾਗ ਆਦਿ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਖੁਦ ਹੀ ਕਰਮ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੀਵ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ

ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਿਨਮਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

(656)ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਰਾਗ ਅਤੇ ਦਵੇਸ਼ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਰਾਗ ਕਾਰਨ, ਨਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਦ ਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(657)ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ, ਕਰਮ ਪੁਦਗਲ ਛੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਪੁਦਗਲ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(658)ਮਨੁੱਖ ਸੁੱਖ, ਦੁੱਖ, ਰੂਪ ਜਾਂ ਸੁੱਭ ਅਸੁੱਭ ਜੋ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਦੂਸਰੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(659)ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਉਹ ਪੁਦਗਲ ਪਿੰਡ ਦੇਹ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਨਵਾਂ ਸਰੀਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਧ (ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਲਗਾਤਾਰ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

37. ਅਨੇਕਾਂਤ ਸੂਤਰ

(660) ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਸ ਇਕੋ ਇਕ ਗੁਰੂ ਅਨੇਕਾਂਤਵਾਦ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(661) ਦਰੱਵ, ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਦਰੱਵ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਣ ਹਨ। ਪਰਿਆਏ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਰੱਵ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

(662) ਪਰਿਆਏ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦਰੱਵ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਦਰੱਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਿਆਏ ਨਹੀਂ। ਉਤਪਾਦ (ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ) ਸਥਿਤੀ (ਉਮਰ) ਅਤੇ ਵਿਆਏ (ਨਾਸ਼) ਦਰੱਵ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਭਾਵ ਦਰੱਵ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਤਪਾਦ ਆਦਿ ਤਿੰਨੇ ਲੱਛਣ ਵਧਦੇ, ਘੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(663) ਉਤਪਾਦ (ਪੈਦਾਇਸ਼) ਵਿਆਏ ਧਰੋਵਯ (ਨਸ਼ਟ) ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਵਿਆਏ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਉਤਪਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਵਿਆਏ ਦੋਹੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਆਸਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

(664) ਉਤਪਾਦ, ਵਿਆਏ ਅਤੇ ਧਰੋਵਯ (ਉਤਪਤੀ, ਵਿਨਾਸ਼ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ) ਇਹ ਤਿੰਨ ਦਰੱਵ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਦਰੱਵ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਪਰਿਆਏ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਿਆਇਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਦਰੱਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦਰੱਵ ਹੀ ਹੈ।

(665) ਦਰੱਵ ਇਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਤਪਾਦ, ਵਿਆਏ ਅਤੇ ਧਰਵੇਯ ਨਾਮਕ ਦਰੱਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕਮਿੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਿੰਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿੰਨ ਦਰੱਵ ਹਨ।

(666) ਦਰਵ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪਰਿਆਇਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪਰਿਆਇਆਂ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਦਰੱਵ ਨਾ ਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਰਵ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਦਰੱਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿੱਤ (ਪੱਕਾ ਜਾਂ ਖਾਤਮੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਹੈ।

(667) ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੌਤ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬਚਪਨ-ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਿਆਇਆਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

(668) ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਿਆਇਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਿਆਏ ਹੀ ਸਮਾਨਯ (ਆਮ) ਪਰਿਆਇਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਿਆਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰਿਆਇਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਨਯ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਹੇ, ਉਸ ਦਰੱਵ ਤੋਂ ਭਿੰਨ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ) ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(669) ਆਮ ਤੇ ਖਾਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ (ਸੁਭਾਵਾਂ) ਵਾਲਾ ਦਰੱਵ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਰੋਧ ਰਹਿਤ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਮਿਅਕਤਵ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗਿਆਨ ਸਮਿਅਕਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(670) ਇਕ ਮਨੁੱਖ, ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ, ਪੋਤਰਾ, ਭਾਣਜੇ

, ਭਾਈ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਭ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।)

(671) ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਸਵਿਕਲਪ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੇ ਕੇਵਲ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਜਾਂ ਸਵਿਕਲਪ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ (ਨਿਸ਼ਚੈ) ਹੀ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(672) ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਘੁਲੇ ਮਿਲੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਧਰਮ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਖਾਸ ਪਰਿਆਇਆਂ ਹੋਣ, ਉਨੇ ਹੀ ਅਵਿਭਾਗ ਸਮਝਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

(673) ਸੂਤਰ ਅਤੇ ਅਰਥ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕਾ ਰਹਿਤ ਸਾਧੂ ਵੀ ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿਆਦਵਾਦ ਭਰਪੂਰ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ। ਧਰਮ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਸੱਚ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ। ਧਨੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਾ ਰੱਖੇ, ਸਮਭਾਵ (ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ) ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ।

38. ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੂਤਰ

(ੳ) ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ

(674) ਸੰਸ਼ੋ (ਸੱਕ), ਵਿਮੋਹ (ਵਿਪਰਿਆਏ) ਅਤੇ ਵਿਭਰਮ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਿੱਥਿਆ ਅਗਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਸਵਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਸੱਮਿਅਕ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵਸਤੂ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਠੀਕ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੈ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਸਵਿਕਲਪ (ਨਿਸ਼ਚੈ) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਹਨ।

(675) ਉਹ ਗਿਆਨ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ (1) ਅਭਿਨਿਬੋਧਿਕ (ਮਤੀ) ਗਿਆਨ (2) ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ (3) ਅਵੱਧੀ ਗਿਆਨ (4) ਮਨ ਪਰਿਆਏ ਗਿਆਨ (5) ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ।

(676) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਤੀ, ਸ਼ਰੁਤ, ਅਵੱਧੀ, ਮਨ ਪਰਿਆਏ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਗਿਆਨ ਕਸ਼ਾਇਓਕਸ਼ਮਿਕ (ਅਧੂਰੇ) ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਕਸ਼ਾਇਕ (ਸੰਪੂਰਨ) ਹੈ।

(677) ਇਹਾ, ਅਪੋਹ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਮਾਰਗਨਾ, ਗੰਵੇਸ਼ਨਾ, ਸੰਗਿਆ, ਸ਼ਕਤੀ, ਮਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਿਆ - ਇਹ ਸਭ ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਹਨ।

(678) (ਅਨੁਮਾਨ ਜਾਂ ਭੇਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਰਥ (ਸ਼ਬਦ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂਤਰ (ਅਰਥ) ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ

ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਲਿੰਗ ਜੋਨਿਆ (2) ਸ਼ਬਦ ਜਨਿਆ (ਧੁੰਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲਿੰਗ ਜੋਨਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਸ਼ਬਦ ਜਨਿਆ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਗਮਾਂ (ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ) ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ।

(679) ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਆਖਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਇੰਦਰੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਹੀ ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। (ਭਾਵ ਜੋ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਝਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ)।

(680) ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ, ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਤੀ ਗਿਆਨ, ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹੋ ਦੋਹਾਂ ਗਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਪੂਰਵ ਸ਼ਬਦ 'ਪ੍ਰ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰੁਤ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਪੂਰਵ (ਪਹਿਲਾਂ) ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਤੀ ਪੂਰਵਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰੁਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(681) ਦਰੱਵ, ਖੇਤਰ, ਕਾਲ ਅਤੇ ਭਾਵ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੇਸ਼ (ਹਿੱਸਾ) ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਵਧੀ ਗਿਆਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਮਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। (1) ਭਵ ਪ੍ਰਤੱਯ ਅਤੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਤੱਯ।

(682)ਜੇ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਜੀਵ ਦੇ ਚਿੰਤਿਤ (ਸੋਚ) ਅਚਿੰਤਤ (ਨਾ ਸੋਚ) ਅਰਥ ਚਿੰਤਤ (ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੋਚ) ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਪ੍ਰਤੱਯ ਗਿਆਨ ਹੈ।

(683)ਜੇ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ੁੱਧ, ਸਮੁੱਚੇ, ਖਾਸ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਅਰਥ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਇਕ ਹੈ। ਇੰਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਫਾਲਤੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਇਕੱਲਾ ਹੈ। ਮੈਲ, ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਗਿਆਨ ਸਮੁੱਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਖਾਸ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਦੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਨੰਤ ਹੈ।

(684)ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਅਲੋਕ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖ, ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

(ਅ) ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਰੋਖ ਪ੍ਰਮਾਣ

(685)ਜੇ ਗਿਆਨ ਵਸਤੂ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਸਹੀ ਰੂਪ, ਸੱਮਿਅਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਪ੍ਰਤੱਖ (2) ਪਰੋਕਸ।

(686) ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਕਸ਼ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਅਕਸ਼ ਜਾਂ ਜੀਵ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਕਸ਼ ਜਾਂ ਜੀਵ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ। ਉਹ ਅਕਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਅਵਧੀ (2) ਮਨ ਪਰਿਆਏ (3) ਕੇਵਲ।

(687) ਪ੍ਰਦਗਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦਰੱਵ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ 'ਅਕਸ਼' ਭਾਵ ਜੀਵ ਤੋਂ 'ਪਰ' (ਭਿੰਨ) ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਪਰੋਕਸ਼ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਧੁੰਏਂ ਤੋਂ ਅੱਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੋਕਸ਼ ਗਿਆਨ ਵੀ 'ਪਰ' ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(688) ਜੀਵ ਦੇ ਮਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਪਰਨਮਿਤਕ (ਮਨ ਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ) ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਰੋਕਸ਼ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਰਥ (ਪਰਨਮਿਤਕ) ਹੈ।

(689) ਧੁੰਏਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅੱਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਪਰੋਕਸ਼ ਹੈ। ਅਵਧੀ, ਮਨ ਪਰਿਆਏ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਤਿੰਨ ਗਿਆਨ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਨ। ਪਰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਲੋਕ ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਵਿਵਹਾਰਿਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(690) ਸਰੁਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਵਸਤੂ ਦੇ ਅੰਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਨਯ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਹੈ।

(691) ਨਯ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਿਆਦਵਾਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਏਕਾਂਤ (ਇਕ ਪੱਖ) ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਯ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(692) ਜਿਵੇਂ ਧਰਮ ਰਹਿਤ ਮਨੁੱਖ ਸੁੱਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਨਯ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਰੱਵ ਦੇ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(693) ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ (1) ਆਮ (2) ਖਾਸ। ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਦੋਲਤ ਦੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ (ਵਿਆਖਿਆ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਯ ਵੀ ਦੇ ਹਨ। (1) ਦਰੱਵ ਆਰਥਿਕ (2) ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਨਯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਹੀ ਹਨ (ਦਰੱਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਵਸਤੂ ਦੇ ਆਮ ਅੰਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(694) ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਦਾ ਆਮ ਅੰਸ਼, ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਦੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਸ਼ ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ।

(695) ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਪਦਾਰਥ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(696) ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਸਾਰੇ ਦਰਵ ਹਨ ਪਰ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਸਭ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਵਸਤੂ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

(697) ਜੋ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਰਿਆਏ (ਬਦਲਵੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ) ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਦਰਵ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਦਰਵ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਪਰਿਆਇਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(698) ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਦੇ ਭੇਦ ਪੱਖੋਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਯ ਦੇ ਸੱਤ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਨੰਗਮ (2) ਸੰਗ੍ਰਹਿ (3) ਵਿਵਹਾਰ (4) ਰਿਜੂ ਸੂਤਰ (5) ਸ਼ਬਦ (6) ਸਮਵਿਰੁੜ (7) ਏਵੰਭੂਤ।

(699) ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਨਯ ਦਰਵ ਆਰਥਿਕ ਹਨ

ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਨਯ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਹਨ। ਸੱਤ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਨਯ ਅਰਥ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਆਖਿਰੀ ਤਿੰਨ ਨਯ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ।

(700)ਸਮਾਨਯ ਗਿਆਨ (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ (ਖਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ) ਅਤੇ ਉਭੈ ਗਿਆਨ (ਆਮ ਖਾਸ ਦੋਹੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨੰਗਮ ਨਯ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਯਿਕਮਾਨ ਅਰਥਾਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(701)ਭੂਤ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਭੇਦ ਪੱਖੋਂ ਨੰਗਮ ਨਯ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ। ਜੋ ਦਰੱਵ ਜਾਂ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਆਰੋਪਣ (ਆਖਣਾ) ਹੀ ਭੂਤ ਨੰਗਮ ਨਯ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋਏ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਨਿਰਵਾਨ ਦੇ ਲਈ ਨਿਰਵਾਨ ਵਾਲੀ ਅਮਾਵਸ ਦੇ ਦਿਨ ਆਪਣਾ “ਅੱਜ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦਾ ਨਿਰਵਾਨ ਹੈ।”।

(702)ਜੋ ਕੰਮ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ “ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਆਖਣਾ” ਜਿਵੇਂ ਭੋਜਨ ਬਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਖਣਾ ਕਿ ਅੱਜ ਚੌਲ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਨੰਗਮ ਨਯ ਹੈ।

(703)ਜੋ ਕੰਮ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੰਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਖ ਦੇਣਾ ਭਵਿੱਖ ਨੰਗਮ ਨਯ ਹੈ

ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਅਜੇ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਕਿ ਉਹ ਗਿਆ।

(704)ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਯ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਸ਼ੁੱਧ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਯ ਅਤੇ (2) ਅਸ਼ੁੱਧ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਯ। ਸ਼ੁੱਧ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਯ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਖਾਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(705)ਜੋ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਯ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਂ ਅਸ਼ੁੱਧ ਅਰਥ ਦਾ ਭੇਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। (1) ਅਸ਼ੁੱਧ ਅਰਥ ਭੇਦਕ (2) ਸ਼ੁੱਧ ਅਰਥ ਭੇਦਕ।

(706)ਜਿਸ ਦਰੱਵ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਰਤੀ (ਵਰਤਮਾਨ) ਅਧਰੁਵ ਪਰਿਆਏ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਖਮ ਰਿਜੂ ਸੂਤਰ ਨਯ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(707)ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੱਕ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖ ਆਦਿ ਦੀ ਪਰਿਆਏ ਨੂੰ ਉਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਥੂਲ ਰਿਜੂ ਸੂਤਰ ਨਯ ਹੈ।

(708)ਸ਼ਪਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੰਬੰਧਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਸ਼ਪਯੱਤੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਖੀ ਗੱਲ ਦਾ ਜੋ ਅਰਥ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਨਯ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(709)ਜੋ ਇਕ ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਆਦਿ ਦੇ

ਭੇਦ ਕਾਰਨ ਆਰਥ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਨਯ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਸ਼ਯ ਸ਼ਬਦ ਪੁਲਿੰਗ ਵਿਚ ਨਛੱਤਰ ਪੱਖੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਯਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਪੱਖੋਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(710) ਜਾਂ ਵਿਆਕਰਣ ਪੱਖੋਂ ਸਿੱਧ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ਬਦ ਨਯ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਹੀ ਅਰਥ ਦੇਵ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ।

(711) ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰ ਪਦਾਰਥ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਅਰਥ ਦੇ ਭੇਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ, ਪੁਰੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਰ ਤਿੰਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਪੁਰੰਤਦਰ ਦਾ ਅਰਥ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਭੇਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਭੇਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿ ਰੁੜ ਨਯ ਹੈ।

(712) ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਉਸ ਰੂਪ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭੂਤ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਤੋਂ ਅਨਯਥਾ (ਪਰੇ) ਹੈ। ਜੋ ਅਭੂਤ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਏਵਮ ਭੂਤ ਨਯ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਨਯ ਅਤੇ

ਸਮਵਿਰੁਤ ਨਯ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਏਵਮਭੂਤ ਨਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਤੱਤਪਰ ਨਯ ਹਨ।

(713)ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਾਇਆ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਕਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਏਵਮ ਭੂਤ ਨਯ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਯੋਧਾ (ਸਿਪਾਹੀ) ਆਖਣਾ।

40. ਸਿਆਦਵਾਦ ਅਤੇ ਸਪਤਭੰਗੀ ਸੂਤਰ

(714) ਨਯ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਪੇਕਸ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨੂੰ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸਭ ਨਯਾਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਯ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਯਾਂ ਪੱਖੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਪੇਕਸ਼ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(715) ਜੇ ਸਦਾ ਨਿਆਮ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਪਾਤ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਯਾਤ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਾਪੇਕਸ਼ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(716) ਇਸ (ਸਿਆਦਵਾਦ) ਨਿਆਏ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਨਯ ਅਤੇ ਦੁਰਨਯ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਸੱਤ ਭੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 'ਸਯਾਤ' ਸਾਪੇਕਸ਼ ਭੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਨਯ ਯੁਕਤ ਭੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਯ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ (ਨਿਰਪੱਖ) ਨਯ ਨੂੰ ਦੁਰਨਯ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(717)(1) ਸਯਾਤ ਆਸਤੀ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਹੈ)

(2) ਸਯਾਤ ਨਾਸਤੀ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ)

(3) ਸਯਾਤ ਆਸਤੀ ਨਾਸਤੀ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ)

(4) ਸਯਾਤ ਅਵਕਤੱਵਯ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਆਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ)

(5) ਸਯਾਤ ਆਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਹੈ ਪਰ

ਆਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ)

(6) ਸਯਾਤ ਨਾਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਆਖਣ ਯੋਗ ਹੈ)।

(7) ਸਯਾਤ ਆਸਤੀ ਨਾਸਤੀ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

(716) ਸਵ ਦਰੱਵ, ਸਵ ਖੇਤਰ, ਸਵ ਕਾਲ ਅਤੇ ਸਵ ਭਾਵ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਦਰੱਵ ਆਸਤੀ ਸਵਰੂਪ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਦਰੱਵ ਪਰ ਦਰੱਵ, ਪਰ ਖੇਤਰ, ਪਰ ਕਾਲ ਅਤੇ ਪਰ ਭਾਵ ਪੱਖੋਂ ਨਾਸਤੀ ਸਵਰੂਪ ਹੈ।

(717) ਸਵ ਦਰੱਵ ਆਦਿ ਨਾਲ ਚਾਰ ਪਖ ਜੋੜ ਕੇ ਪਰ ਦਰੱਵ ਨਾਲ ਚਾਰ ਪੱਖ ਜੋੜ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਹੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਯਾਤ ਆਸਤੀ ਅਤੇ ਸਯਾਤ ਨਾਸਤੀ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾ ਧਰਮਾਂ (ਸੁਭਾਵਾਂ) ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਚਲਨ ਕਾਰਨ ਉਹ ਦਰੱਵ ਅਵਕਤੱਵਯ (ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਨਾ ਆਖਣ ਯੋਗ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਯ ਆਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ, ਨਾਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ ਅਤੇ ਆਸਤੀ ਨਾਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ ਹਨ।

(720) ਸਯਾਤ ਪਦ ਅਤੇ ਨਯ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਇਹੋ ਸੱਤ ਭੰਗ ਦੁਰਨਯ ਭੰਗ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਵਸਤੂ ਆਸਤੀ ਹੀ ਹੈ, ਨਾਸਤੀ ਹੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਅਵਕਤੱਵਯ ਹੀ ਹੈ, ਆਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ ਹੀ ਹੈ, ਨਾਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਆਸਤੀ ਅਵਕਤੱਵਯ ਹੀ ਹੈ।

(721) ਵਸਤੂ ਦੇ ਇਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ

ਵਿਰੋਧੀ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ (ਸੁਭਾਵ) ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਧਰਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਸਤੂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਭੰਗ ਪੱਖੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

41. ਸਮਨਵਯ ਸੂਤਰ

(722)ਜੇ ਪਰੋਕਸ਼ (ਗੁਪਤ) ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ੁਰਤ ਗਿਆਨ ਹੈ।

(723)ਜੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ (ਸੁਭਾਵ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ, ਲੋਕ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਯ ਹੈ, ਨਯ ਸ਼ੁਰਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(724)ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਨਯ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ।

(725)ਜੇ ਨਯ (ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ) ਸਾਪੇਕਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਨਯ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਰਨਯ। ਸੁਨਯ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਯਮ ਪੂਰਵਕ ਸਾਰੇ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(726)ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਬਚਨ ਪੰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹੇ ਹੀ ਨਯ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਜਾਂ ਅਰਥ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਯ ਸਾਵ ਧਾਰਨ (ਹੱਠੀ) ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਪਰ ਸਮੇਂ (ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਲਟ) ਹਨ, ਮਿੱਥਿਆ ਹਨ ਅਤੇ ਅਵਧਾਰਨ ਰਹਿਤ (ਸਾਪੇਕਸ਼ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ)

ਅਹਤੇ ਸਯਾਤ ਆਦਿ ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਨਯ ਹੀ ਸੱਮਿਅਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(727) ਨਯ ਵਿਧੀ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਨੂੰ ਪਰ ਸਮੇਂ ਰੂਪ (ਹੱਠ) ਅਨਿਤਯਤਵ (ਵਿਨਾਸ਼) ਆਦਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਿਜੂ ਸੂਤਰ ਆਦਿ ਨਯ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਪਰਿਹਾਰ ਨਿਤਯ ਆਦਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਰੱਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵ ਸਮੇਂ ਰੂਪ ਜੈਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਗਿਆਨ ਜਾਂ ਦਵੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਬੁੱਧੀ ਕਾਰਨ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਪੱਖ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(728) ਸਾਰੇ ਨਯ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਿੱਥਿਆ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਯਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ “ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ।”

(729) ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਨਯ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਮੁਦਾਇਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਸਮੂਹ ਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੋਣ ਦੇ ਸੱਮਿਅਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਨਯ ਮਿੱਥਿਆ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਏ ਤਾਂ ਮਹਾ ਮਿੱਥਿਆ ਰੂਪ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮੁਦਾਏ ਰੂਪ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਵਸਤੂ ਦੇ ਗਮਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਗਮਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਹੋਣ

ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੈਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।

(730)ਜਿਵੇਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਸੇਵਕ, ਇਕ ਰਾਜਾ, ਸਵਾਮੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਨ ਝਗੜਨ ਵਾਲੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਲੋਕ, ਕਿਸੇ ਨਿਰਪੱਖ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਮਿੱਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਯ ਸਿਆਦਾਵਾਦ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੱਮਿਅਕ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

(731)ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਪੁੰਛ, ਪੈਰ, ਸੁੰਡ ਆਦਿ ਇਕ ਇਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਹਾਥੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਖਣਾ ਗਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ “ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਵਸਤੂ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ” ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਸ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਿਥਿਆ (ਗਲਤ) ਹੈ।

(732)ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਏ (ਇਕੱਠ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਯਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਰਾਹੀਂ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਆਇਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸੱਮਿਅਕ ਗਿਆਨ ਹੈ।

(733)ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਨੰਤਵਾਂ

ਭਾਗ ਵੀ ਆਖਣਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਆਖਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਨੰਤਵਾਂ ਭਾਗ ਵੀ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(734) ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

(735) ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਹਨ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਹਨ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲਬਧੀਆਂ (ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ) ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਪਰਾਏ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

(736) ਮਿੱਥਿਆ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਰੂਪ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਨਾ (ਨਮਸਕਾਰ) ਯੋਗ ਜਿਨ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ (ਭਲਾ) ਹੋਵੇ।

42. ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਸੂਤਰ

(737) ਯੁਕਤੀ ਪੂਰਵਕ, ਠੀਕ ਰਾਹ ਵਿਚ, ਜ਼ਰੂਰਤ ਸਮੇਂ ਨਾਮ, ਸਥਾਪਨਾ, ਦਰੱਵ ਅਤੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਆਗਮ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(738) ਦਰੱਵ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸੁਭਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਸ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਦਰੱਵ ਦੇ ਇਹ ਚਾਰ ਭੇਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(739) ਇਸ ਲਈ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (1) ਨਾਮ (2) ਸਥਾਪਨਾ (3) ਦਰੱਵ (4) ਭਾਵ। ਦਰੱਵ ਦੀ ਸੰਗਿਆ (ਨਾਉਂ) ਨੂੰ ਨਾਮ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ :

(740) ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਥਾਪਨਾ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ, ਉਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ (1) ਸਾਅਕਾਰ (ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ) (2) ਨਿਰਆਕਾਰ (ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ)। ਬਨਾਵਟੀ ਜਾਂ ਨਾ ਬਣਾਏ ਅਰਹਿੰਤ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਾਅਕਾਰ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਅਰਹਿੰਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ।

(741) ਜਿੱਥੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਭੂਤ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖ ਸਵਰੂਪ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਰੱਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ
 (1) ਆਗਮ (2) ਨੋ ਆਗਮ। ਅਰਿਹੰਤ ਰਾਹੀਂ ਆਖੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ
 ਜਾਣਕਾਰ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਉਪਯੋਗ
 (ਧਿਆਨ) ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਆਗਮ ਦਰੱਵ ਨਿਕਸ਼ੇ
 ਪੱਖੋਂ ਅਰਿਹੰਤ ਹੈ। ਨੋ ਆਗਮ ਦਰੱਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ
 (1) ਗਾਯਕ ਸਰੀਰ (2) ਭਾਵੀ ਅਤੇ (3) ਕਰਮ। ਜਿੱਥੇ ਵਸਤੂ ਦੇ
 ਜਾਣਕਾਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਥੇ
 ਗਾਯਕ ਸਰੀਰ ਨੋ ਆਗਮ ਦਰੱਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ
 ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਣਾ “ਰਾਜਨੀਤੀ ਮਰ ਗਈ” ਗਾਯਕ ਸਰੀਰ ਵੀ
 ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
 ਭੂਤ ਗਾਯਕ ਸਰੀਰ (1) ਚਯੁਤ (2) ਤਯੱਕਤ (3) ਚਯਾਵਿ ਰੂਪ
 ਵਿਚ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਵਰੂਪ ਭਵਿੱਖ
 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੰਨਣਾ
 ਭਾਵੀ ਨੋ ਆਗਮ ਦਰੱਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਯੁਵਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜਾ
 ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਦੇ
 ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਿਕ ਮਾਨਤਾ ਜਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ
 ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ, ਕਰਮ ਜਾਂ ਤਦਯਤਿਰਿਕਤ ਨੋ ਆਗਮ ਦਰੱਵ
 ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਵਿਨੈ ਆਦਿ
 ਨਾਲ ਤੀਰਥੰਕਰ ਯੋਗ ਨਾਮ ਕਰਮ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ
 ਲੱਛਣ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰਥੰਕਰ ਆਖਣਾ ਜਾਂ ਪੂਰਨ
 ਕਲਸ਼, ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰਸਮ ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ ਆਖਣਾ।

(743-44) ਤਤਕਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਰਿਆਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ

ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਮੰਨਣਾ ਭਾਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਆਗਮ ਭਾਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ (2) ਨੌ ਆਗਮ ਭਾਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ। ਜਿਵੇਂ ਅਰਿਹੰਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਅਰਿਹੰਤ ਹੈ ਇਹ ਆਗਮ ਭਾਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵਿਚ ਅਰਿਹੰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਿਹੰਤ ਆਖਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਆਖਣਾ ਨੌ ਆਗਮ ਭਾਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਹੈ।

43. ਸਮਾਪਨ

(745) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਭਲੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਮਹਾਨ ਗਿਆਨੀ, ਮਹਾਨ ਦੂਰ ਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਧਾਰਕ ਗਿਆਤਾ ਪੁੱਤਰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ।

(746) ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਣ ਤੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਤਾਪੁੱਤਰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਸਾਮਾਇਕ ਆਦਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੀਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਪਾਲਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

(747-748) ਜੋ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਵਤ, ਅਸ਼ਾਸਵਤ, ਜਨਮ ਮਰਨ, ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਆਸ਼ਰਵ ਅਤੇ ਸੰਬਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਤੇ ਨਿਰਜਰਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਕ੍ਰਿਆਵਾਦ ਅਰਥਾਤ ਸੱਮਿਅਕ ਅਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(749) ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ, ਸੋਹਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਿਨ ਬਚਨ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ।

44. ਵੀਰ ਸਤੱਵਨ

(750)ਗਿਆਨ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਚਾਰਿੱਤਰ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

(751)ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਣ ਤੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ, ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ, ਮੂਲ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਸ਼ੁੱਧ ਚਾਰਿੱਤਰ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੰਢਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਸਨ। ਨਿਡਰ ਸਨ ਅਤੇ ਆਯੂ ਕਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ।

(752)ਉਹ ਵੀਰ ਪ੍ਰਭੂ ਅਨੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਧੀਰਜਵਾਨ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਦਰਸ਼ੀ ਸਨ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।

(753)ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਏਰਾਵਤ, ਮਿਰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ, ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਗੰਗਾ, ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚ ਗਰੁੜ ਸਰੋਸ਼ਟ (ਮਹਾਨ) ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਰਵਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਆਤਾ ਪੁੱਤਰ ਸਰੋਸ਼ਟ ਸਨ।

(754)ਜਿਵੇਂ ਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਅਭੈ ਦਾਨ (ਡਰ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦੇਣਾ) ਸਰੋਸ਼ਟ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਸੱਚ ਸਰੋਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸੱਚੇ ਤਪਾਂ ਵਿਚੋਂ

ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤਪ ਸਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿਆਤਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼੍ਰਮਣ
ਲੋਕ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਸਨ।

(755)ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਤਪਤੀ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ
ਵਾਲੇ, ਜਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਜਗਤ ਦੇ
ਮਾਲਿਕ, ਜਗਤ ਦੇ ਭਰਾ, ਜਗਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਜੈ
ਹੋਵੇ।

(756)ਦਵਾਦਸ਼ (12) ਅੰਗ ਸ਼ਰੂਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਤਪਤੀ
ਸਥਾਨ (ਉਪਦੇਸ਼ਕ) ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਵਿਚ ਆਖਿਰੀ
ਤੀਰਥੰਕਰ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਤਮਾ
ਮਹਾਵੀਰ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ।